

הסוגיה השבועית: ב"מ ד"ב במשנה - "נפק אטא"

שכר ועונש

אנחנו נדלג על המשנה בדף ל"ו עמוד א' אשר עוסקת במצוות התלויות בארץ ודברי הגמרא אשר עליה, ונגיע אל המשנה בדף ל"ט עמוד א' "כל העושה מצווה אחת". הנושא העיקרי בדפים אלו הוא שכר מצוות, עם כמה נושאים נוספים נספחים. אנחנו מתקדמים השבוע עמוד אחד בלבד, עם זאת, ישנם יותר הרחבות על הנושא.

שכר ועונש

על שכר ועונש אצל חז"ל אפשר להסתכל אצל אפרים אלימלך אורבך/חז"ל- אמונות ודעות בפרק על שכר ועונש, עמודים 384-392.

רמב"ם הלכות תשובה פרק ג'.

א | כל אחד ואחד מבני האדם יש לו זכיות ועונות מי שזכיותיו יתירות על עונותיו צדיק ומי שעונותיו יתירות על זכיותיו רשע מחצה למחצה בינוני וכן המדינה אם היו זכיות כל יושביה מרובות על עונותיהן הרי זו צדקת ואם היו עונותיהם מרובין הרי זו רשעה וכן כל העולם כולו :

ב | אדם שעונותיו מרובין על זכיותיו מיד הוא מת ברשעו שנאמר על רוב עונך וכן מדינה שעונותיה מרובין מיד היא אובדת שנאמר זעקת סדום ועמורה כי רבה וגוי' וכן כל העולם כולו אם היו עונותיהם מרובין מזכיותיהן מיד הן נשחתינן שנאמר וירא ה' כי רבה רעת האדם ושקול זה אינו לפי מנין הזכיות והעונות אלא לפי גודלם יש זכות שהיא כנגד כמה עונות שנאמר יען נמצא בו דבר טוב ויש עון שהוא כנגד כמה זכיות שנאמר וחוטא אחד יאבד טובה הרבה ואין שוקלין אלא בדעתו של אל דעות והוא היודע היאך עורכין הזכיות כנגד העונות. [השגת הראב"ד - אדם שעונותיו מרובין על זכיותיו מיד הוא מת ברשעו א"א לא כמו שהוא סובר שכשאמרו רשעים נחתמין לאלתר למיתה שמיד מתים ואינו כן כי יש רשעים חיים הרבה אלא נחתמין לאלתר שלא ימלאו ימיהם שני הדור שנגזרו עליו ועיקר דבר זה ביבמות (נ"ו):

ג | כל מי שניחם על המצות שעשה ותהה על הזכיות ואמר בלבו ומה הועלתני בעשייתן הלואי לא עשיתי אותן הרי זה איבד את כולן ואין מזכירים לו שום זכות בעולם שנאמר וצדקת הצדיק לא תצילנו ביום רשעו אין זה אלא בתוהה על הראשונות וכשם ששוקלין זכיות אדם ועונותיו בשעת מיתתו כך בכל שנה ושנה שוקלין עונות כל אחד ואחד מבאי העולם עם זכיותיו ביום טוב של ראש השנה מי שנמצא צדיק נחתם לחיים ומי שנמצא רשע נחתם למיתה והבינוני תולין אותו עד יום הכפורים אם עשה תשובה נחתם לחיים ואם לאו נחתם למיתה :

↩ איך הרמב"ם מבין את מערכת השכר והעונש על מצוות.

↩ עיינו גם ברש"י ובתוספות על הסוגיה.

↩ השוו את הדברים לדבריו של ר' צדוק מלובלין על הברייתא.

ר' צדוק הכהן מלובלין, קונטרס דברי סופרים אות כ"ה

כל מצוה יש לה שכר מיוחד בפני עצמו, בין בעולם הבא בין בעולם הזה מפירותיהן שיש לכל מצוה כמו שנאמר בתורה ההבטחות בכל המצוות בשכר עולם הזה :

ומה שאמרו בריש פיאה (א' א') אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן וכו', היינו שהוא בטוח לאכול מהם על כל פנים פירות בעולם הזה גם כן ולא יעבור, מה שאין כן שאר מצוות אין הבטחה בהחלט לאכול הפירות בעולם הזה דאפשר לאיזה סיבה יהיה גם הפירות נשאר לעולם הבא, אבל פירות יש לכל מצוה שיוכל לזכות בהן בעולם הזה אם ראוי לכך, דרך שכר מצוה גופה בהאי עלמא ליכא (קידושין ל"ט ע"ב) אבל שכר פירות איכא לכל מצוה ענין מיוחד כמו עשר בשביל שתתעשר (שבת קי"ט.), ובשילוח הקן בניס כמו שאמרו במדרש (דברים רבה ו' ו') על פסוק (דברים כ"ב ז') ואת הבנים תקח וכדומה :

שכר מצווה בעולם הזה בעולם הבא.

כבר התנאים התלבטו בשאלת שכר המצוות בעולם הזה.

למה שאלה זו בנוגע לשכר מצוות נתפסה כשאלה מרכזית?

מה מייחד את דעת ר' יעקב? למה הרבה הוגים נצמדו דווקא אליה.

משנה, מסכת אבות פרק ד':

משנה טז: רבי יעקב אומר: העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין:

משנה יז: הוא היה אומר: יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא. ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה:

ויקרא רבה (וילנא) פרשה ג':

נפש כי תקריב מנחה, ר' יצחק פתח (קהלת ד'): טוב מלא כף נחת ממלא חפנים עמל ורעות רוח.

טוב מי ששונה שני סדרים ורגיל בהם ממי ששונה הלכות ואינו רגיל בהם... א"ר יעקב בר קורשוי טוב מלא כף נחת - זה העולם הבא, ממלא חפנים עמל - זה העולם הזה.

שמות פרק כ' פסוק י"ב: כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ לְמַעַן לְמַעַן יֵאָרְכוּךָ יְמֵיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ.

רמב"ן, שם

כבד את אביך... וכאשר המצוה הזאת היא בתחתונים- כן נתן שכרה באריכות ימים בארץ אשר יתן לנו. ועל דעת רבותינו (קידושין, לט' ב') עניין הכתוב 'למען יארכוון ימך ועל האדמה', יבטיח כי במצווה הזאת יהיו כל ימותנו ארוכים, כי ימלא השם ימינו בעולם הזה, ויהיו ארוכים בעולם הבא שכלו ארוך, ותהיה ישיבתנו לעד על האדמה הטובה שיתן לנו, ובמשנה תורה (דברים, ה' טו') פירש: 'למען יארכוון ימך ולמען ייטב לך על האדמה', והנה הם שתי הבטחות

רמב"ן, דרשת 'תורת ה' תמימה'.

והנה יאמין כי האלהים הוא יחיד, ופועל, יכול, יודע, ומשגיח, והוא ראוי לעבודו לבדו, לא לאחרים עמו, כי אין צריך עמו לעזר אחרים, וכיון שכן עוד אתה חייב לתת כבוד לשמו, וזהו לא תשא, ועוד אתה צריך לעשות מעשה באמונתך בחדוש, והוא שתשבות כדי לאמת מוה שידעת, במעשה, כי המעשים צריכין לשלימות, והאדם צריך להאמין האמת במחשבתו להודיע בדבור ולאמת אותו בגופו, ר"ל במעשיו, ולפיכך אמרו רבותינו ז"ל ששבת ועבודה זרה שקולים כנגד כל המצות, שהוא מורה על חדוש העולם ובו אדם מכיר לבוראו. ועכשיו נשלם כל מה שנצטוו האדם באמונתו באלהות, וזירז אותו בדברים הגופניים, והתחל-מן האב, כי כאשר מצוה לכבוד הבורא הראשון יתברך כן אני מצוה לתת כבוד לבורא שני שהמצוה והם האב והאם, ואומר בזה למען יארכוון ימך, מפני שהיא מצוה בתחתונים וצריכה שכר, כי המצוה בבורא אמונה היא אינו צריך טעם להאמין האמת, ועוד כי דבר ברור שידיעת האל תזכה הנפש ותגרום קיומה לעד, והכפירה בו מאבדת הנפש, כמו שאמר בעבוד זולתו אל קנא פוקד עון וגוי'. לא תרצח ולא תנאף ולא תגנוב ולא תענה ולא תחמוד ולא תתאוה, השלמת כל מצוה שבין אדם לחברו, שהוא כלל ואהבת לרעך כמוך:

מהר"ל, דרך חיים, אבות פרק ד' משנה י"ז.

העולם הזה דומה לפרוזדור וכו'. יש להקשות דלא הלי"ל העולם הזה דומה לפרוזדור רק הוי ליה למימר התקן עצמך בעולם הזה כדי שתכנס לעולם הבא, ועוד דהוה ליה לומר ג"כ העולם הבא דומה לטרקלין. פירוש דבר זה הוא עמוק ומפני שהוא דבר שידע האדם תכליתו הנה נבאר דבר זה. דע כי קבלת רז"ל מן הנביאים שיש עוה"ב ואין חולק ומסופק בזה אף באומות, והאדם החכם המבין בחכמה ודעת ימצא דבר זה בעצמו וכבר בארנו זה באריכות. ופיי עוה"ב הוא העולם שיהיה אחר התחיה וזה נקרא עולם הבא לא זולת זה, ולא יהא לך בדבר זה שום ספק וערעור כי נקרא עולם הבא העולם שהוא בא אחר התחיה. ובפרק חלק (סנהדרין צ', א') כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא ואלו שאין להם חלק לעולם הבא הכופר בתחית המתים ומפרש בגמרא טעמא מפני שכפר בתחית המתים אל יהיה לו חלק בתחית המתים, ושם מפורש כי מדבר מן התחיה כאשר יקומו המתים וכך איתא התם, הרי בפירוש כי העולם שיהיה אחר התחיה ואחר שיהיה דן את שחינו בתחית המתים ואז יהיו אלה לחיי עולם הבא ואלה לדראון עולם, הרי לך כי העולם הבא הוא שיהיה אחר תחית המתים. ולפיכך אמר הוא כפר בתחית המתים ולכך אל יהא לו חלק בתחית המתים והוא עולם הבא, ובפרק בתרא דחולין (קמ"ב) תניא ר' עקיבא אומר אין לך מצוה בתורה שמתן שכרה כתובה בצדה שאין תחית המתים תלויה בה בכבוד אב ואם כתיב למען יארכוון ימך ולמען יטב

לך ובשלוח הקן כתיב למען יטב לך והארכת ימים הרי שאמר אביו עלה לי לבירה והבא לי גוזלות ועלה ושלה האם ולקח הגוזלות ובחזרתו נפל ומת היכן הוא אריכת ימיו של זה והיכן הוא טובותיו של זה אלא למען יאריכון ימך בעולם שכולו ארוך ולמען יטב לך בעולם שכולו טוב, הרי כי שכר מצות הוא לאחר התחיה. ואין ספק כי העולם הבא הוא העולם ששם יהיה שכר מצות, ודבר זה נקרא עולם הבא והוא לאחר התחיה, דאם לא כן איך אפשר לו להוכיח שתחית המתים תלוי במצות אם היה שכר זולת אחר התחיה, ולפיכך פשוט וברור ואין ספק בזה כלל שאז יהיה עולם שלם בשלימות, כי הדבר שהדעת מחייב שיהיה פעולה שלימה הוא העולם מן הפועל שהוא שלם הוא השם יתברך, כי כפי מדרגת הפועל כך הוא פעולתו ואם לא היה רק עולם הזה והיה העולם חסר אין ראוייה פעולה זאת לפועל השלם שהוא השם יתברך שהוא שלם בתכלית השלימות. כי התבאר בראיות ברורות כי הפעולה יש לה התיחסות אל הפועל, כמו שתראה בדברים הטבעיים שיש לפעולה התיחסות אל הפועל, כי הפועל שהוא חס מוליד חמימות ופועל שהוא קר מוליד קרירות וכל אחד מוליד בדומה לו וכיוצא בו. ומעתה איך אפשר שיהיה העולם הזה בלבד מן השם יתברך והוא אינו דומה ומתיחס לו, כי הנבראים שבו כולם מתים והוא יתברך הפועל חי וקים לעולם, והנבראים שבעולם הזה יש להם שם אכילה ושתייה פריה ורבייה, והפועל הוא השם יתברך אין בו כל המדות האלו. ואף אם תאמר כי אי אפשר שיהיה הנברא חס וחלילה דומה אל הבורא, מכל מקום דבר כמו זה שאין כאן שום התיחסות דבר זה אי אפשר:

ר' נתן, ליקוטי הלכות, הלכות שבועות הלכה ב' אות ח'.

וזהו כבוד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימך וכו'. ודרשו רבותינו זכרונם לברכה, לעולם שכלו ארך וכו'. כי רבותינו זכרונם לברכה אמרו, טוב לאדם שלא נברא משנברא. ואם כן קשה למה נברא, ופרש רבנו זכרונם לברכה (בלקוטי תנינא סימן לט) שכפי פגעי העולם הזה בודאי טוב שלא נברא אבל בשביל התכלית בודאי טוב מה שנברא. כי אי אפשר להנשמה להשיג התכלית בחינת שבת, כי אם על - ידי שעוברת בזה העולם המעשה וכו', עין שם. ועל - כן נסמך למען יאריכון ימך אצל מצות כבוד דיקא, כי יש שיקשה בעיניהם למה לו לכבד אביו ואמו בשביל שהביאו אותו לזה העולם, הלא טוב לאדם שלא נברא משנברא. וכאשר באמת הרבה בני אדם קובלים על ימיהם ואומרים למה נבראו רבוי הצרות והיסורים שסובלים בזה העולם וכמו שכתוב, אדם לעמל יולד קצר ימים ושבע רגז. אך באמת בשביל התכלית שיזכה אפלו הפחות שבפחותים והקל שבקלים בודאי כדאי כל היסורים והצרות שסובל בזה העולם ואחר מיתה, כי הכל כדאי בשביל התכלית רק מי שהוא חכם אמת ורואה את הנוול הוא מישב עצמו למה לו לסבל צער ויסורין הרבה בזה העולם, בפרט אחר מיתה אם לא ייטיב את מעשיו ולסוף מה ישאר ממנו. הלא טוב לו שייטיב את מעשיו ויהיה נצל ממרירות הענשים לאחר מותו וגם בזה העולם יהיה נקל לו ביותר לקבל פגעי העולם כידוע ואחר כך יזכה למה שיזכה עין לא ראתה וכו'. אבל על כל פנים סוף כל סוף גם התכלית המעט דמעט שיזכה, הקל שבקלים עולה על כל הצרות והיסורים שסבל בזה העולם ואחר כך ובשביל זה בודאי הוא מחיב לכבד את אביו ואמו שהביאו אותו לעולם. מאחר שעל ידם יזכה לתכלית כזה שאי אפשר לזכות אליו שום מלאך וכו' כי אם נשמות ישראל על - ידי שהיה בזה העולם דיקא שיש בו אחיזת השקר כזה ותאות כאלה וכו' וכנ"ל:

ר' שלמה אלישיב, לשם שבו ואחלמה, ספק הקדו"ש שער ו' פרק ב'

וזהו ג"כ הענין הג' ספרים שנפתחין בראש השנה שאמרו שם ט"ז ב'. וכתבו שם התוספת שענין הג' ספרים הללו הם לחיי העולם הבא. ולכאורה יפלא מה שייך לדון על חיי עוה"ב בעוד שהאדם עדיין בעוה"ז הלא אין עתה הזמן לזה. וגם אם יצא חייב בדינו. שמא ישוב ויתכפר לו. וכן אם יצא זכאי הרי לא יאמין בקדושי. ויש שקונה עולמו בשעה אחת ויש שמאבד עולמו בשעה אחת. ומה תועלת הוא מה שדנים אותו על זה בכל שנה הרי רק הרגע אחרונה תוכיח. אך הענין הוא כי באם שזוכה לחיי העוה"ב הנה נפרעין ממנו על עונותיו בעוה"ז ובאם שאינו זוכה לחיי עוה"ב וצריך לצירוף וליבון גדול והוא רק בהז' מדורי גיהנם וכל הדינין דלאחר מיתה. ומטיבין לו בעוה"ז ע"ד שאמרו בקידושין ט"ל ב' ע"ש כי מסלקין דינו על לאחר מיתה ולפעמים מריעין לו בעוה"ז ג"כ כי יש רשע וטוב לו רשע ורע לו הכל לפי ערך כמות ואיכות עונותיו. וכל המאורעות דהעוה"ז איך שמתנהגים עמו הוא תלוי הכל לפי מה שעומד בדינו בענין חיי עוה"ב. ולכן נידון כל אדם בכל שנה ושנה בתחילה ומסתכלים עליו איך שהוא עומד בדינו בענין חיי העוה"ב ואח"כ הוא נידון לפי זה על כל מאורעותיו דחיי העוה"ז. וכן הוא ענין עוד כי הנה כל המצות כולן הרי הם רק לחיי העוה"ב וכמ"ש קידושין ט"ל ב' שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. וכן בעבו"ז ג' ד'. היום לעשותן ולא היום ליטול שכרן. וכל חיי העוה"ז וטובותיה הנה הוא רק בחסד ובצדקה וכמ"ש ברכות י"ז ב' כל העולם כולו ניזונין בצדקה ע"ש והוא רק לצורך קיום העולם לעשות בה תורה ומצות לחיי העוה"ב. ולכן נמשך כל חיי וצורכי העוה"ז להאדם רק לפי ערך שהוא עומד בדינו לחיי העוה"ב ולכן דנין את האדם בכל שנה ושנה בתחילה על חיי העוה"ב ואח"כ דנין אותו לפי"ז על חיינו ועניינינו דהעוה"ז:

הנה כ"ז הוא נמתק ביותר ע"פ דברינו שאמרנו שכל ענין דאין לו חלק לעוה"ב הכוונה הוא רק עד שיוצרף ויתלבן וצריך לתיקונים גדולים להתתקן ולבוא למדרגתו הקודמת אך הוא ית"ש הנה חושב מחשבות לבל ידח ממנו נדח ומסבב עליו סיבובים שונים אם בעוה"ז או בעולם הנפשות שהוא לאחר מיתה עד שיתוקן לבסוף עכ"פ. ולכן דנין את האדם בכל שנה ושנה מתחילה בדין דחיי העוה"ב כדי להסתכל איך להתנהג עמו בכל מאורעותיו דחיי עוה"ז הנצרך לו לתיקונו. וזהו הגי' ספרים שנפתחין בראש השנה שאמרו שם ט"ז ב' והם על חיי עוה"ב ובהם הוא בצדיקים גמורים וברשעים גמורים החתימה ג"כ בראש השנה אבל בחיי עוה"ז הוה החתימה בכולם רק ביום הכיפורים. והוא כדברי התוספת שם וכן הסכים הגר"א באו"ח סס"י תקפ"ב ע"ש. ותיקונו לבקש על הכתיבה עד נעילה משום דאין להחזיק עצמו לצדיק גמור. והבקשה הוא הן על חיי העוה"ב והן על חיי העוה"ז. ומועיל הבקשה אף לרשע גמור גם בחיי עוה"ב הגם שהוא לאחר החתימה. שהוא בראש השנה כנז'. משום שיפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין כמ"ש שם ט"ז א' :

נעם אלימלך פרשת לך לך

ונראה דהנה שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. והשכר הבא לו לאדם על ידי איזה מצוה שעשה למשל כשהשם יתברך נותן לאדם ממון עבור איזה מצוה שעשה אין זה עיקר השכר כי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. רק שנתן השם יתברך הממון הזה כדי שיעשה עוד מצוה וזהו פירוש שכר מצוה מצוה רוצה לומר כנ"ל כדי שיעשה עוד מצוה אחרת וכשנתן השם יתברך לאדם בנים עבור איזה מצוה הוא גם כן כדי שיעשה עוד מצוה לגדלם לתורה לעבודת השם יתברך ברוך הוא.

מאור ושמש פרשת שמות

כי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא מפני שהשכר גדול כל כך שאין העולם יכול לסבלו.

מצוות שלוח הקן

מצורפים כמה מקורות בדף נפרד

שלוחי מצווה

↔ מה אומר הכלל? מנין שאוב הביטוי 'שלוחי' (למה לא 'עושי', 'מקיימי')?

הסוגיה המרכזית בהקשר זה נמצאת במסכת פסחים דף ח' עמוד א': 'תנא אין מחייבין אותו' – עמוד ב': 'אין עולה לרגל'.

בעו מינייה מרב : הני בני בי רב דדיירי בבאגא מהו למיתי קדמא וחשוכא לבי רב ?
 [שאלו אותו תלמידיו של רב : אותם בני בית הרב (אשר לומדים בבית מדרשו) הגרים בשדות הרחוקים מהעיר, האם מותר להם לבוא בהשכמה ובערב לבית הרב, או שעליהם לחשוש משודדי הדרכים ?]
 אמר להו : ניתו, עלי ועל צוארי. [ענה להם רב : שיבואו והאחריות עלי ועל צוארי].
 ניזיל מאי ? אמר להו : לא ידענא. [הוסיפו ושאלו אותו : וללכת חזרה לביתם- האם מותר להם? ענה להם רב : איני יודע].
 איתמר, אמר רבי אלעזר : שלוחי מצוה אינן ניזוקין לא בהליכתן ולא בחזירתן. כמאן ?
 כי האי תנא, דתניא, איסי בן יהודה אומר : כלפי שאמרה תורה (שמות לד') : 'ולא יחמד איש את ארצך'- מלמד שתהא פרתך רועה באפר, ואין חיה מזיקתה, תרנגולתך מנקרת באשפה, ואין חולדה מזיקתה. והלא דברים קל וחומר, ומה אלו שדרכן לזוק - אינן ניזוקין, בני אדם שאין דרכן לזוק - על אחת כמה וכמה.
 אין לי אלא בהליכה, בחזרה מנין? תלמוד לומר (דברים טז'): 'ופנית בבקר והלכת לאהליך מלמד שתלך ותמצא אהלך בשלום'.

רש"י : מהו למיתי קדמא וחשוכא- השכם והערב קודם עלות השחר ומשתחשך, כלום יש להם לירא מן המזיקים ? ועל צוארי- יהא עונש הזיקן, דודאי לא יזוקו, שהמצוה מגינה עליהם. ניזיל- לאושפיזא משתחשך, מאי, כלום יכולין לסמוך על המצוה אף בחזרה, או לא ? כלפי שאמרה תורה - מתוך שאמרה תורה כך, אנו למדים שהבטיחו הכתוב שלא יזוק ממנו, וכל שכן גופו דאין דרכו לזוק, דאדם אית ליה מזלא ואינו מהיר להיות ניזק בגופו.

- ↔ עמדו על שני ההסברים של מפני הסכנה.
- ↔ בררו את הפער של התייחסות הסוגיה לכל אחד מן ההסברים.
- ↔ מהו הכלל של: 'שלוחי מצווה אינן ניזוקין' ומה הגבלותיו כפי שעולה מן הסוגיה? מה המקור המדויק לכלל ולהגבלותיו?
- ↔ להרחבה, אפשר להתסכל בפרשנים, מה נחשב 'קביעי היזקא'. מה המשמעות של גדר זה?

שערי תשובה שער ג אות ל"ג

לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלקים הוא (דברים א, יז). הוזהרנו בזה להאמין שלא יקרנו נזק מצד משפט הצדק כאשר לא נכיר בו פנים, כמו שאמרנו רבותינו זכרונם לברכה (פסחים ח): 'שלוחי מצווה אינם נזוקים לא בהליכתם ולא בחזירתם. וזהו פרוש "כי המשפט לאלקים הוא" - שלא יבואכם נזק.

אור החיים, שמות פרק ה' פסוק כ"ד.

כי לצד שהיה שלוח מצווה, היה לו מונע, על דרך אומרים ז"ל "שלוחי מצווה אינם ניזוקים", והמצווה שהיה עסוק בה קנה לו פרקליט אחד, והוא המלווה והשומר אותו ומנעו למשחית כל קרוב אליו. ואולי כי לזה יכולו באומרו בדרך במלון, ולומר שלא היה עוסק בהליכת מצווה אלא במלון, ולזה הוא שביקש המיתו. ואעפ"כ היה לו מונע, כי אף כל אף חשוב כשלוחי מצווה גם בזמן ההוא, וביני ביני כי המלאכים נועדו יחדיו, נתחכמה ציפורה והרימה מכשול, אבל בעודו עוסק במצווה פשיטא כי לא יקרבו אליו משחית.

- ↔ איך מסביר ה'שערי תשובה' את דברי הכלל?
- ↔ מה ההשלכה שעושה אור החיים?

אין סומכים על הנס

עיינו בדברי התלמודים. מה ניתן ללמוד משלשת המקורות? האם המסקנה זהה?

<p>מסכת בבא בתרא דף קי"ט עמוד ב'. רבי אליעזר בן יעקב אפילו קטנה שבהן (בנות צלפחד) לא נשאת פחותה מארבעים שנה איני והא אמר רב חסדא ניסת פחותה מבת עשרים יולדת עד ששים בת עשרים יולדת עד ארבעים בת ארבעים שוב אינה יולדת אלא מתוך שצדקניות הן נעשה להן נס כיוכבד.</p>	<p>מסכת פסחים דף סד עמוד ב' איתמר אביי אמר ננעלו תנן רבא אמר נועלין תנן מאי בינייהו איכא בינייהו למסמך אניסא אביי אמר ננעלו תנן וסמכינן אניסא רבא אמר נועלין תנן ולא סמכינן אניסא.</p>	<p>בירושלמי יומא פ"א ה' ד' תני לא היו מניחין אותו לוכל לא חלב ולא בצים ולא גבינה ולא בשר שמן ולא יין ישן ולא קונדיטון ולא גריסין של פול ולא עדשים שמואל אמר ולא אתרוג ולא כל דבר שהוא מרגיל לזיבה אע"פ כן היו קורין עליו את הפסוק הזה (תהילים קכז) אם ה' לא יבנה בית וגוי ולא מן הניסים שהיו נעשין בבית המקדש הן א"ר אבין על שם לא תנסון.</p>
--	--	---

- ↔ מה היחס בין הכלל 'שלוחי מצווה אינם ניזוקין' ובין הכלל 'אין סומכין על הנס'?
- ↔ מה היחס בין הכלל 'שלוחי מצווה אינם ניזוקין' ובין הכלל 'אין סומכין על הנס' [עיינו בדברי הריטב"א בהמשך].
- ↔ מה אפשר ללמוד מהסיפור על שמואל ושאלו?

שמואל א' פרק ט"ז:

א | וַיֹּאמֶר ה' אֶל שְׁמוּאֵל עַד מָתִי אֶתְּהָ מִתְּאֵבֵל אֶל שְׂאוּל וְנֹאֲנִי מֵאֲסִיתִי מִמֶּלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל מֵאֵל מֵלֵא קִרְנָךְ שְׁמֹן וְלֶךְ אֶשְׁלַחְךָ אֶל יִשְׂרָאֵל בֵּית הַלְחָמִי כִּי רָאִיתִי בְּבָנָיו לִי מֶלֶךְ:
 ב | וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֵיךְ אֶלְךָ וְשָׁמַע שְׂאוּל וַהֲרִגְנִי וַיֹּאמֶר ה' עֲגַלְתָּ בְּקֶרַךְ תִּשְׁחַח בְּיַדְךָ וְאִמְרַתְּ לְזַבְחִי לַה' בְּאֵתִי:

ג | וְקָרְאתָ לְיִשְׂרָאֵל בְּזִבְחָ וְאָנֹכִי אֹדִיעֶנָּה אֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וּמִשְׁחַתָּ לִּי אֶת אֲשֶׁר אִמַּר אֶלְיָי :
 ד | וַיַּעַשׂ שְׂמוּאֵל אֶת אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' וַיָּבֵא בֵּית לָחֶם וַיִּקְרָדוּ זָקְנֵי הָעִיר לְקָרְאתוֹ וַיֹּאמְרוּ שְׁלֹם בּוֹאֵד :
 ה | וַיֹּאמְרוּ שְׁלֹם לְזִבְחָ לֵה' בְּאֵתֵי הַתְּקֵדָשׁוֹ וּבְאֵתֵי אֵתֵי בְּזִבְחָ וַיִּקְדָּשׁ אֶת יְשִׁי וְאֶת בְּנָיו וַיִּקְרָא לָהֶם לְזִבְחָ :
רד"ק [ר' דוד קמחי], שם :

עגלת בקר - מצאנו כי אף על פי שהיה מבטיח הקב"ה הנביא או הצדיק, אע"פ כן הוא נשמר מלכת במקום סכנה. כמו שראינו ביעקב אבינו, שהבטיחו הקדוש ברוך הוא בעברו ארם נהרים, ואמר לו : 'והשיבותיך אל האדמה הזאת', ושם גם כן נראה לו המלאך והבטיחו ואמר לו : 'שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך', וכאשר שמע כי עשו בא לקראתו 'וירא יעקב מאד וייצר לו'. וכן דוד שהיה נמשח למלך על פי ה', היה בורח מפני שאול, וגם גד הנביא אמר לו : 'לא תשב במצודה', וכן בדברי המלחמות היו עושיין תחבולות אחר הבטחת האל ית', כמו שעשה גדעון בדבר הכדים והלפידים. וגם פעמים היו עושיין התחבולות במצות האל, כמו שכתוב ביהושע בכבוש יריחו : 'הקף את העיר'. וכן ציוה לשמואל הנביא תחבולה אף על פי שהיה הולך במצוותו, והטעם כי אף על פי שהקדוש ברוך הוא עושה נסים ונפלאות עם יראיו ברוב הם על מנהג העולם. וכן על מנהג העולם היה לו ליעקב לירא מפני עשו, ולדוד מפני שאול אם היה מושח מלך בחייו, והיה לו לבקש תחבולה : 'איך אלך' וזו היתה שאלתו : 'איך אלך', ואמר לו הקב"ה : 'עגלת בקר תקח בידך' כי בכל מקום היו רשאים להקריב באותו זמן. ... ולמדו רז"ל מזה הפסוק שמצווה לשנות בדברי שלום, שהרי הקב"ה אמר לשמואל : 'עגלת בקר תקח בידך', והראה לו שאין ראוי לאדם ללכת במקום סכנה ולסמוך על הנס, משום שנאמר : 'לא תנסון את ה' אלהיכם' ...

חידושי הריטב"א .

איך אלך ושמע שאול. פירוש: היה שואל עצה איך מתנצל [ניצל] משאול. ואע"ג דשלוחי מצווה אינם נזוקים – היכא דשכיח היזקא שאני, כדאמרינן עלה בפ"ק דפסחים (ח' ב') : עגלת בקר תקח בידך וגו', כלומר קרבן לכפר על הרהורי החטא חושד בכשרים, ומכל מקום, אין זה עיקר הליכתו אלא שהוא משנה לומר כי לזה לבד הולך, מפני שמותר לשנות בדברי שלום כשי' ונכון הוא.

תלמוד בבלי, מסכת יבמות דף ס"ה עמוד ב' :

וא"ר אילעא משום רבי אלעזר ברי שמעון : מותר לו לאדם לשנות בדבר השלום, שנאמר (בראשית נ'): 'אביך צוה וגו' כה תאמרו ליוסף אנא שא נא וגו'. ר' נתן אומר: מצוה, שנאמר (שמואל א' ט"ז) : 'ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני' וגו'. דבי רבי ישמעאל תנא : גדול השלום, שאף הקדוש ברוך הוא שינה בו, דמעיקרא כתיב (בראשית י"ח) : 'ואדוני זקן, ולבסוף כתיב : ואני זקנתי'.

רמב"ם הלכות רוצח ושמירת הנפש, פרק יא הלכה ה :

'הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות וכל העובר עליהן ואמר הריני מסכן בעצמי ומה לאחרים עלי בכך או איני מקפיד על כך מכין אותו מכת מרדות'.

צירוף מחשבה רעה למעשה.

המקור לדברים הוא התוספתא בפרק א' ממסכת פאה: מחשבה טובה המקום ברוך הוא מצרפה מחשבה רעה אין המקום מצרפה שני אם און ראיתי בלבי לא ישמע ה' הא מה אני מקיים (שמעי הארץ) (הא מה אני מקיים) הנה אנכי מביא רעה על העם הזה פרי מחשבותי אלא מחשבה שעושה פירות המקום מצרפה עם המעשה מחשבה שאינה עושה פירות אין המקום מצרפה עם המעשה עיין בתוספות. מה ההגיון מאחורי דבריו. מקור דברי התוספות הוא בירושלמי. מי שמעוניין יכול לראות את הירושלמי במסכת פאה פרק א' הלכה א'. [כדאי ללמוד את כל הסוגיה מהתחלת המשנה, יש דפים מצולמים]. על היחס בין מחשבה ובין מעשה באופן כללי נראה בהמשך הסוגיה.

על סיפורו של אחר

אפשר להסתכל בקובצי הסיפורים על ר' אלישע בן אבויה אשר מצויים בבבלי ובירושלמי במסכת חגיגה פרק ב' משנה א'. [תרגום ופשוט ישנה במספרה של נורית בארי: 'יצא לתרבות רעה']. אפשר להסתכל להרחבה גם במאמר המצורף של יהודה אייזנברג.

